

KORDUNAŠI U NOVOGRADIŠKOM KRAJU

VESNA KOLIĆ KLIČIĆ

Gradski muzej
Nova Gradiška
Trg kralja Tomislava 7

UDK: 314.7(497.5)(091)

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 15.09.2003.
Prihvaćeno: 15.10.2003.

U radu se razmatraju migracije stanovnika Korduna koji su od polovice 19. st. pa do kraja 70-tih godina 20. st. doselili na prostor Slavonije, a posebice u novogradiški kraj. Da bi se dobila cjelovita slika novih naseljenika, pobrojana su sela iz kojih se kordunsko stanovništvo iseljava i sela u koja se useljava. Dolazak novih naseljenika znatno je promijenio sliku ovoga kraja.

Autorica u radu razmatra povode i uzroke njihova seljenja. U radu se donose podaci o društvenom položaju naseljenih Kordunaša unutar seoske šokačke zajednice, kao i podaci o zanimanjima i poslovima kojima su se doseljenici bavili. Dosadašnje spoznaje o naseljenicima u novogradiški kraj, kako navodi autorica, vezane su uz prostorni pojam Like, no analizom mjesta iz kojih stanovništvo seli pokazuje da je najveći dio naseljenika u sela novogradiškoga kraja jednostavno s prostora Korduna.

Ključne riječi: migracije / Kordun / Nova Gradiška

Povijesno-demografska slika Korduna u predtursko doba bila je znatno bogatija od kasnijih povijesnih razdoblja. U 15. st. na ovim se prostorima kao važno gospodarsko mjesto razvio oppidum Cetin, koji je u to doba pripadao u red većih gradskih naselja. Vlastelinska trgovišta uz Koranu i Dobru razvila su se kao veća naselja na putu prema Jadranu i to na relativno malim vlastelinskim posjedima. O veličini ovih mjesta, kao što je to primjerice bio Novi Trg (Forum Novum) kod Blagaja na Korani govori podatak da je ovdje podignuto već 1461. g. 70 kuća (Adamček, 1980:169-170).

U drugoj polovici 15. st. položaj kmetova na Kordunu znatno se pogoršao jer su knezovi Blagajski počeli s radovima oko utvrđivanja starih i gradnjom novih utvrda za obranu od turskoga prodora. Ove poslove obavljali su kmetovi pa im je od ožujka 1560. g. bilo još teže jer je Sabor donio odluku da se radi na fortifikaciji granice i utvrđivanju prijelaza rijeka Kupe, Blinje i Korane (Adamček, 1980:489).

Povijesne prilike nisu pogodovale prostoru Korduna, pa se prostor između rijeka Korane, Mrežnice i Dobre našao na putu turskih provala i bio je opustošen već krajem 15. st. i na samome početku 16. st. (Adamček, 1980:250).

U drugoj polovici 16. st. na svoje su posjede u Kranjskoj knezovi Blagajski preselili dio svojih kmetova. U druge su krajeve kmetovi selili spontano, bez utjecaja feudalne gospode, pa se dio stanovništva preselio i na prostor Šopronjske i Mošunjske županije, kao i oko Bratislave. Najznačajnija preseljavanja stanovništva iz međurječja

Korane, Mrežnice i Dobre te Une i Kupe tijekom 16. st. bila su uzrokovana turskim osvajanjima ili neposrednom turskom opasnošću (Adamček, 1980:258-259).

Političke i gospodarske prilike nakon protjerivanja Turaka znatno su se promijenile, a prostori koji su bili pod turskom upravom nakon njihova su povlačenja ostali pusti. Da bi učvrstile granični pojas prema Bosni, na čiji se prostor povuklo muslimansko stanovništvo, austrijske su vlasti ustrojile Vojnu granicu (Krajinu) na cijelom prostoru uz granicu s Bosnom.

Na opustjela zemljišta uz granicu naseljavao je bečki dvor, uz određene povlastice, naseljenike iz raznih krajeva svoje carevine. Kako bilježe izvori, znatan broj naseljenika na prostor Korduna dala je stara srednjovjekovna župa Modruš. Razlozi tomu leže u zaslugama koje su ovi stanovnici stekli braneći granicu od Turaka i sudjelujući u oslobođanju Korduna od Turaka (Salopek, 1999:101-104).

Rakovicu su naselile obitelji: Božičević, Gašparović, Grdić, Keser, Kurelec, Mladen, Pađen, Palijan, Pavličić, Pavlić, Prebegi, Puškarić, Rendulić, Rupčić, Sabljak, Salopek i Vuković.

Oštarske Stanove: Brajdić, Božičević, Keser, Luketić, Magdić, Palijan, Prebeg, Rupčić, Rudančić, Sabljak i Salopek.

Korita: Čubrić, Jurković, Magdić, Mladen, Pavličić, Pavlić, Sabljak, Turkalj i Žanić.

Drage: Badanjek, Brajdić, Bertović, Luketić, Keser, Palijan i Rendulić.

Slunj: Bogović, Božičević, Cindrić, Gašparović, Jurković, Magdić, Močilac, Modrušan, Neralić, Pavlić, Polović, Radočaj, Stipetić, Štefanac, Turkalj i Turković.

Cerovac: Bogović, Čop, Grdić, Magdić, Pavlić, Rendulić i Štefanac.

Klanac: Cindrić, Gašparović, Luketić, Pavlić, Pavličić, Prebeg, Sabljak, Špehar i Turkalj.

Gornji i Donji Nikšić: Bogović, Grdić, Magdić, Neralić, Paulić (Pavlić), Plivelić, Puškarić, Stipetić, Štefanac, Turkalj i Vuković.

Gornju i Donje Taborište: Bogović, Grdić, Magdić, Jurković, Poljak, Puškarić, Radočaj, Raužan, Rendulić, Stipetić, Štefanac i Turkalj.

Cvitović: Bogović, Cindrić, Čop, Kučinić, Medved, Paulić (Pavlić), Radočaj, Raužan, Rendulić, Stipetić i Turkalj.

Cetingrad: Bogović, Brajdić, Cindrić, Grdić, Kučinić, Medved, Paulić (Pavlić), Špehar i Štefanac.

Batnogu: Kučinić, Paulić (Pavlić), Radočaj i Rendulić.

Podcetin: Brajdić, Cindrić, Grdić, Stipetić i Vuković.

Šiljkovača: Bogović, Cindrić, Medved, Neralić i Vuković.

Kruškovača: Belan (Beljan), Cindrić, Kučinić, Lončarić, Magdić, Marinić, Medved, Plivelić, Puškarić i Štefanac.

Gnojnice: Bogović, Cindrić, Galetić, Magdić, Rendulić, Salopek i Vratarić.

Drežnik-Grad: Pavličić, Pavlić, Sabljak, Turkalj, Vuković i Žanić.

Brdine: Brajdić, Kolić i Vidoš.

Koranu: Franjković i Luketić.

Lipovaču: Cindrić, Čop, Prebeg, Sabljak i Vuković.

Selište: Franjković, Krizmanić, Luketić, Magdić, Mladen, Špehar, Štefanac, Turkalj i Vuković.

Dio obitelji s prostora Modruša naselile su i druga kordunska sela. Prema pojedinim rodovima nazvana su i nova seoska naselja kao što su primjerice: **Brajdići, Luketić selo, Sabljakovo selo, Turkalj selo, Rendulići** i druga (Salopek, 1999:101-104).

Seoske kućne zadruge su u doba ustrojstva Vojne krajine činile temelj društvenog uređenja za regrutiranje jeftinih vojnika. Vojnu obvezu bili su dužni obnašati svi zdravi muškarci od 16-60 godina starosti. Kako bi sačuvale zadružni oblik života, zbog svog interesa za obranom granice austrijske su vlasti strogim propisima branile diobu kućnih zadruga koje su imale dovoljno gospodarske snage za obradu zemlje i za usporedno održavanje i opremanje članova zadruge za vojnu službu. Usprkos zabranama dioba seoskih kućnih zadruga nije se mogla zaustaviti ni na prostoru Korduna, posebice onda kad su na selo prodrli snažni utjecaji robno-novčanih odnosa. Temelj ovih novih robno-novčanih gospodarskih odnosa nalazi se u snažnoj manufakturnoj proizvodnji i razvoju obrtništva. Za vrijeme Vojne krajine na cijelom prostoru Korduna nije bilo izgrađeno niti jedno manufakturno postrojenje.

Početak 19. st. na ovom prostoru ne nalazimo ni znatan broj obrtnika. Na samom početku 19. st. u Ogulinskoj pukovnici bila su svega 54 obrtnika i to:

2 stolara, 29 kovača, 4 bravara, 3 puškara, 2 zlatara, 1 tkalac, 2 njemačka krojača, 5 postolara, 1 mlinar, 1 pekar, 1 dimnjačar, 2 staklara, 2 lončara. U isto vrijeme Slunjska pukovnija ima svega 105 obrtnika od kojih: 12 tesara, 9 kovača, 2 bravara, 6 puškara, 2 tkalca, 3 njemačka krojača, 7 postolara, 4 mlinara, 3 pekara, 1 mesara, 52 zidara i 2 lončara.

Mali broj obrtnika dokaz je slabe razvijenosti tržišta u tom prostoru, kao uostalom i na svim prostorima Vojne krajine.

Da bi došli do nešto novca, seosko je stanovništvo proizvodilo sukno koje se stupalo na slunjskim stupama, a kupovali su ga karlovački trgovci, za razliku od kostajničkih trgovaca koji su sukno kupovali u Velikoj kraj Požege.

Lošem napretku obrta pridonijeli su i posebni propisi o obrtima na prostoru Vojne krajine koji nisu bili stimulativni za izučavanje određenih obrtničkih vještina. Temeljnim graničarskim zakonom iz 1807. g. uređeno je da učenje cehovskog obrta, koje je puno zanimanje, može biti dopušteno samo onim dječacima koji nisu tjelesno sposobni za

ratnu službu kao ni za domaću vojničku službu. Za one obrte koji su neophodni granici, kao i za one za koje je potrebna velika tjelesna snaga, mogu se uzimati dječaci iz graničarskih kuća s brojnim a siromašnim članovima obitelji i to uz obvezu da će se obrtom baviti isključivo na području granice.

Marija Prša i Mara Trusić uz Bartolovo u Dragovcima

Ukidanjem cehova 1859. g. za Vojnu granicu su zadržana određena ograničenja slobode obrta. Za obavljanje obrta postavljen je poseban uvjet: graničari koji traže dozvolu za obrt moraju odslužiti vojnu službu u "feldbataljonu" (*poljski batalun*), moraju biti upisani u graničarske vojne jedinice, a ako su nesposobni za vojsku, posebnim su

aktom oslobođeni. Za vođenje obrta graničar je morao imati odobrenje svoje kućne zadruge, kao i njezino jamstvo za sve dugove koje bi učinio. Međutim, 1860. g. graničarskom je obrtniku bilo dopušteno slobodno vođenje obrta bez obzira na mjesne potrebe, a mogao se baviti i s više obrta odjednom. Međutim, tko zavičajno nije bio s granice ili imao posebno dopuštenje boravka, nije se smio baviti obrtom. Od ovih strogih graničarskih propisa o obrtništvu bili su izuzeti slobodni vojni komuniteti (Brod, Vinkovci, Nova Gradiška, itd.).

Na Kordunu, koji je polovicom 19. st. gospodarski znatno zaostajao za drugim prostorima, nije bilo tvornica i razvijene trgovine, a, primjerice, u cijeloj Slunjskoj pukovniji bilo je godine 1842. ukupno 326 obrtnika koji su većinom radili za vojsku i obitelji vojnih dužnosnika, što se jasno vidi u broju njemačkih krojača (krojača građanskog načina odjevanja). Na Kordunu u to doba nije bilo ni većih gradova ili većih trgovišta, kao ni razvijene mreže školstva, pa je stanovništvu ovoga kraja izostao važan gospodarski i obrazovni poticaj koji će u drugim prostorima biti temeljem daljnjeg gospodarskog razvoja.

Proces diobe seoskih kućnih zadruga naspram drugih prostora Vojne krajine ovdje je bio znatno sporiji, čemu je pridonijela i znatna udaljenost kordunskih sela od tadašnjih glavnih komunikacija.

Proces raspadanja velikih kućnih zadruga pripada drugoj polovici 19. st. da bi se potom oblikovale manje kućne zadruge (očinske kućne zadruge) i samostalna gospodarstva. Krajem 19. st. i na Kordunu se očituje snažna potreba za diobom kućnih zadruga, no one u znatnom broju opstaju još u prvom desetljeću 20. st. Oko 1910. g. na ovom se prostoru nalazi znatan broj nerazdijeljenih zadruga koje broje 10-20 članova.

Svijest i potreba za vlastitim imetkom i vlastitoj skrbi o članovima jedne obitelji proširila se i na ove prostore, što je bila neminovna posljedica i odraz kapitalističkih odnosa u Europi, a kojih nisu bili pošteđeni ni hrvatski prostori.

Seoske kućne zadruge i samostalna gospodarstva često su se dijelila uz velike nesuglasice, sukobe i svađe pa su se, zbog diobe, mnoge zadružne grane i fizički sukobljavale. Na temelju Zakona o zadrugama iz 1889. g. u Vojnoj krajini zadružna se imovina dijelila na broj ukućana, ne praveći pritom razliku prema spolu. Međutim, prema istom zakonu, svaka diobena loza morala je imati zemljišni minimum od 4 jutra jer se inače dioba nije mogla provesti. Iz spomenutih razloga, ali i zbog dugotrajne diobene procedure, kućne zadruge su se dijelile tajno. Obiteljska gospodarstva u novonastalim okolnostima i uvjetima nisu mogla udovoljiti propisanom minimumu od 4 jutra zemljišta za svaku diobenu lozu unutar očinske zadruge, pa su pojedine zadružne obitelji (posebice mlađe) odlučile potražiti bolje životne uvjete u nekim drugim krajevima (Stoisavljević, 1973:173).

Dolazeći na prostor Slavonije, koja je pružala znatno bolje gospodarske uvjete za život, kordunske obitelji u većem su broju nastanile slabije naseljene prostore, a posebice sela oko Nove Gradiške. Tako su struje naseljenika s Korduna u najvećem broju nastanile sela: Vrbovu, Vladisovo, Staro Petrovo Selo, Ljupinu, Rešetare, Oštri Vrh, Magić Malu,

Bili Brig, Starce, Brđane, Dragovce, ali i samo upravno i trgovačko mjesto Novu Gradišku.

Analizom sačuvanih *Protocollum status animaruma* za župe Nova Gradiška, Vrbova, Staro Petrovo Selo i Novu Kapelu doznajemo da su prvi naseljenici s Korduna naseljeni u novogradiški kraj u vremenu između 1858.-1888. g. i to najviše u sela koja su bila opustošena tzv. bijelom kugom.

Doseljenike s Korduna nalazimo već u drugoj polovici 19. st. u mnogim selima oko Nove Gradiške, Nove Kapele, Starog Petrovog Sela i Vrbove i to u mjestima:

Mašić: Pavličić, Rukavina i Velić iz Rakovice.

Kovačevac: Butine iz Rakovice, Hodak i Sabljak (u *Protocollum status animarum* zapisan je podatak da su iz okolice Slunja, ali bez bližeg podatka iz kojeg mjesta).

Maloj: Krizmanići iz Rastovače kod Drežnika, Vrdoljaci iz sela Grabovača, župa Rakovica i Turkalji iz Morovića.

Novoj Gradiški: Conjar i Rukavina iz Drežnik Grada, Hodak i Piškulić iz sela Smoljanca kod Drežnika, Okroška i Šimunović iz Cetingrada.

U *Protocollum status animarum* 1858.-1863.g. za **Rešetare** su zabilježeni i podaci da je Jela Strgar iz Rakovice koja je služila u zadruzi Šimunović u Rešetarima udana 25. studenog 1863. g. u Malu za Antoniusa Ferića, a bračni par Stanko i Reza, članovi zadruge Dugalić iz Rešetara posvojili su 1863.g. Stanu Švajić iz Bajiloća (možda Barilović?), kbr. 32 i Anu Stanković iz Ogulinske regimente iz sela Rakovica. Koje su okolnosti posvojenja iz statusa nije vidljivo, no dolazak ovih dviju djevojčica otvorio je, izgleda, početak snažnog vala naseljavanja kordunskih Hrvata u novogradiški kraj.

Rešetare su između 1883. g. i 1897. g. potom naselili: Tereza De Re rođena u Blagaju, vjenčana za Talijana Giovaniya u Cvitoviću, zatim Tomo Filipović, Ivan Wolf i neki Šimac (u *Statusu animarumu* ne navodi mu se ime), svi iz Blagaja. Iz sela Selište kraj Slunja doseljavaju Janko Klobučar, Janko Jandrić, Pavo Štefanac i Franjo Vrbanić, zatim Bartol Bionda iz Videkina Brda † župa Lađevac, Antun Turkalj iz Drežnika i Gjuro Vuković iz Slunja.

Sve navedene obitelji koje su u drugoj polovici 19. st. naselile Rešetare doselile su s velikim brojem članova.

Prvču su oko 1915. g. naselili: Franjo Pavlić i žena mu Marija (r. Kučinić), oboje iz Rakovice.

U **Adžamovcima** je prema *Statusu animarumu* situacija s doseljenicima s Korduna (u drugoj polovici 19. st.) bila nešto drukčija. Tako je Filipa Sabljaka, koji je doselio iz Drežnika prije 1869. g. primila zadruge Bukovac iz Adžamovaca, a on se 1869. g. oženio s Mandom Dugalić iz Vrbja i ostao dalje živjeti u istoj zadruzi. Stipo Levak, šumar iz Ogulinske regimente, priženio se u zadruge Bilić iz Adžamovaca za Bertu Bilić i time načinio posebnu zadružnu granu Bilić-Levak. K njima je oko 1873. g. doselio Mihael Perić iz Drežnika, iz Ogulinske regimente. Isto tako je oko 1860. g. doselila obitelj Antuna Turkalja, a s njima i Antunova nećaka Mara Turkalj, svi iz Drežnika. Mara

Turkalj se udala 1861. g. za Vinka Švajića iz Adžamovaca. Nisu imali djece. Pošto zadruga Švajić nije imala muške djece niti u jednoj zadružnoj grani, utemeljena je nova zadruga Švajić tako da se starom prezimenu Švajić pridodalo prezime Turkalj. Razlog tome je što se Antun Turkalj, kasnije kao udovac, priženio u zadrugu Švajić, u koju je već otprije bila udana njegova nećakinja Mara. Otad ova zadruga kuća u *Statusu animarumu* nosi naziv Švajić-Turkalj.

Godine 1859. nastanjeni su na posjedu zadruga Lalić iz Adžamovaca Mihael Brezinčević sa suprugom Barom i kćeri, koji doseljavaju iz Drežnika, iz Ogulinske regimente. Đuro Bićanić sa suprugom Marom iz sela Lipovača, župa Drežnik, prvotno sele u Dragalić, i to prije 1912. g., gdje im je rođeno petero djece. Potom preseljavaju u Adžamovce, gdje im je rođeno još dvoje djece.

U selo *Ljupinu*, nadomak Nove Gradiške prvi naseljenici iz Korduna bili su Ivan i Ana Jukić sa četvero djece, koji su došli 20.7.1922. g. iz Komasarca, općina Cetingrad, zatim 20.2.1928. g. naseljavaju Mile i Jela Kaužlar iz Žrnice, kbr. 186, općina Cetingrad s unukom Tomom.¹

Važna seoba stanovnika s Korduna u selo Ljupinu zabilježena je 1949. g., kad se naseljavaju obitelji s prostora Pavlovac † Hrvatski Blagaj. Okolnosti i način doseljavanja ovog stanovništva bili su vezani uz političke i nacionalne okolnosti i zbog uvođenja naturalne obveze predaje propisanih količina žita jugoslavenskim vlastima.

Da bi svoj život bolje organizirali, Nikola Štajduhar, Jure Mulac i Vid Turkalj pronašli su 45 jutara zemlje u komadu na predjelu zvanom *Pustare*, koji se nalazi južno od sela *Ljupine*. Ova je zemlja bila u vlasništvu Paje Kolouševića, pa je 11 obitelji zajedno kupilo zemlju. Na *Pustare* su tada doselile obitelji: Janka Stanišića s 9 članova, Tome Turkalja sa 6 članova, Mile Štajduhara s 10 članova, Vida Turkalja s 4 člana, Ivana Mulca s 5 članova, Bare Mulac s 4 člana, Ivana Turkalja s 2 člana, Mile Medveda s 3 člana, Nikole Štajduhara s 4 člana, Janje Mulac s 5 članova i Jure Mulca s 8 članova obitelji, što je tada činilo ukupno 60 novih useljenika. Podijelivši kupljenu zemlju, svakoj je obitelji pripalo oko 3 jutra i 1300 četvornih hvati pa su novi doseljenici započinjali novi način života kao poljoprivrednici u Ljupini s malim poljoprivrednim površinama. Naseljenici na predjelu *Pustare*, južno od sela Ljupine, činili su zasebnu zatvorenu sredinu i nisu se previše miješali s domaćim starinačkim stanovništvom. Iako su svi naseljenici unutar ove seoske zajednice bili Hrvati i katolici, kao i u svim ostalim seoskim sredinama s novim doseljenicima, očitovao se snažan animozitet. Nove su naseljenike stari Šokci gledali s podcjenjivanjem, kao suštu sirotinju. Prema kazivanjima mještana, sav prostor koji se danas nalazi južno od Ljupinske škole pripada novim naseljenicima iz Like, Korduna, Bosne i Zagorja.²

¹ *Protocollum statum animarum* za župu Nova Gradiška, u koju su pripadala sela: Adžamovci, Mala, Mašić, Kovačevac, Rešetari, Ljupina, Prvča, Nova Gradiška i Gunjavci.

² O doseljenju 11 obitelji u Ljupinu pripovjedale su mi Manda Mulac (1928. g.), Ljupina 373, koja je u doba doseljenja njezine obitelji (19.3.1949. g.) imala 21 g., Mara Turkalj (r. Štajduhar 1936.) Ljupina 170. i Anka Stanišić (r. Cindrić 1958. g.) Ljupina 339a.

Ljupina je danas nastanjena doseljenicima koji nose prezimenima: Stanišić, Turkalj, Muić, Volf, Štajduhar, Grašić, Mulac, Medved i Štrk, a najvećim dijelom su podrijetlom iz Cetingrada, Pavlovca i Hrvatskog Blagaja.

Vrbovu su krajem 19. st. i početkom 20. st. naselile obitelji iz

Rakovice: Badanjek, Palijan, Pavlić, Luketić, Cetinjanin, Kolić i Sabljak.

Župe Cvitović: Jurčević, Cindrić, Bunčić (Marindolsko brdo), Stepić (Gornja Glina), Cindrić (selo Kremen), Obrovac (Glinsko vrelo) i Jurčević.

Iz okolice Lađevca: Trubić, Mikić, Strmota (selo Čambrovac), Vuković, Pleše, Klobučar (selo Arapovac), Vrbanić, Valentić (selo Selište), Žgela (Turanj), Žgela i Klobučar.

Zatim iz okolice Cetingrada: Bošnjaković, Cindrić i Žalac iz sela Gnojnice, Barković i Magdić iz Vališ sela, Buturac i Špehar iz Cetingrada i Paulić iz sela Radovica.

Iz Blagaja: Turkalj, Stanišić i Volarić iz sela Pavlovac, a iz Blagaja Štajduhar i Flanjak.

Iz Slunja: Baričević (selo Čanak), Žalac (selo Mihaljevac), Mujić (Vališ selo), Bošnjaković (selo Sastavak), Požega (selo Nikšić).

Iz Drežnika: Rukavina i Štefanac.

Dio doseljenih obitelji s prostora Korduna naselio se na pitomim brežuljcima oko sela Vrbove pa se u *Statusu animarumu* ovaj prostor s novim naseljenicima vodi pod nazivom Vrbovačko brdo. Doseljeničke kuće nisu bile izgrađene na jednom mjestu u obliku sela ili naselja, već su bile razasute na okolnim brežuljcima. Između 1950. i 1960. g. stanovnici Vrbovačkog brda sele uz cestu i potok. Razlozi njihova preseljenja su jednim dijelom zbog bolje komunikacije s Novom Gradiškom i povećanom mogućnosti zapošljavanja u tvornicama, ali i zbog poboljšanja životnih uvjeta, posebno zbog priključivanja i korištenja električne struje. Izgradnjom novih kuća uz cestu koja prolazi podnožjem Vrbovačkog brda nastaje novo selo, koje dobiva naziv Blažević Dol.

Stanovnike Vrbovačkog brda prema *Statusu animarumu* činile su obitelji doseljene s prostora:

Rakovice: Keča, Magdić i Sabljak iz sela Korita, zatim Pavljčić, Pleš iz Rakovice i Gašparović iz Turkalj sela.

Cvitović: Žalac, Brodar, Cindrić i Kuterovac.

Lađevca: Bionda i Valentić.

Cetingrada: Hrvojević.

Drežnika: Hodak (selo Sadlovac), Malkoč (selo Selište), Bićanići, Luketići (selo Rastovača) i Bićanići (Marindolsko brdo).

Blagaja: Flanjak, Štimac, Volf, Flanjak (selo Lobrdenik).

Dio doseljenika s prostora Korduna prvotno je naselio danas izumrlo selo Starce, u kojem se još nalazili nekoliko očuvanih starih i nenastanjenih kuća. Starci su smješteni

sjeverno od Starog Petrovog Sela u brdskom predjelu, a raseljeni su poslije 70-tih godina 20. st.

U selo Vladisovo, koje se smjestilo nadomak Starog Petrovog Sela, nastanile su se obitelji iz Korduna i to iz okolice:

Slunja: Salopek (selo Čemerovac)

Cetingrada: Cindrić

Drežnika: Muhar (selo Selište) i Špehar (selo Rastovača).

Prema popisima duša za sela novokapelačke župe najveći broj naseljenika s prostora Korduna našao je svoj novi dom u Dragovcima, Magić Maloj, Bilom Brigu, Novoj Kapeli i Batrini.

U **Dragovce** su između 1870. i 1888. g. doselile obitelji: Turkalj iz sela Sastavaka župa Lađevac, Cindrić iz Zavalja, župa Rakovica, Štefanac iz Drežnika, Turkalj iz Klanca, Šegavac, Cindrić i Panić iz Gornjeg Turjana, župa Lađevac, Božićević iz Rakovice.

Poslije 1890. g. u **Dragovce** doseljavaju obitelji: Štefanac iz Grabovca, župa Drežnik, Turkalj iz Klanca, Žgela iz Slunja, Prša iz Međudražja-Zavalje, Panić, Vlašić i Turkalj iz Sastavaka, župa Lađevac, Žgela i Cindrić iz Gornjih Turjana † župa Lađevac, tri obitelji Cindrić iz Turkalj sela, župa Rakovica, Vlašić i Cindrić iz Lađevca i Božićević iz Rakovice.

U **Magić Malu** početkom 20. st. doseljavaju obitelji: Prebeg iz Klanca, župa Rakovica, Keser iz Selišta, župa Rakovica, Bertović iz Rakovice, Pavlić iz Turkalj sela, župa Rakovica kao i obitelji s prezimenima Cindrić, Medjed, Štefanac i Turkalj, za koje u *Protocollum status animarum* nisu upisana mjesta odakle dolaze. *Status animarum* za Magić Malu donosi podatke da je u kući doseljenika Josipa Turkalja živjela i njegova sestra Jela kao sluškinja, koja je u kuću došla s nezakonitim sinom Stjepanom te da se doseljenik Ante Sabljak priženio u zadrugu Ivanagić, pa je jedna loza ove zadruge dobila novo ime Ivanagić-Sabljak.

Bili Brig prvo naseljavaju: Petar Mrgan iz Čambelovca, župa Lađevac oko 1898. g., za njim Ilija Valentić iz Kruškovače, općina Vališ selo, sa sedmero djece, zatim Mara Klepić, udovica sa šestoro djece, za koju *Status* navodi podatak da je nadničarka te Franjo Keser s pet članova obitelji. Obitelji Cindrić iz Donje Gline, župa Cvitović i Luketići iz Luketić sela, župa Rakovica, doseljavaju 1918. g. Novačići iz Lipovače, župa Drežnik, doseljavaju 1920. g., a prva obitelj Keser doseljava već 1903. g., druga 1910. g. i treća 1918. g. i to svi iz Luketić sela, župa Rakovica, obitelj Karavlah doseljava 1905. g iz Lađevca, a Šajfar, Badanjak i Kolić naseljavaju se prije 1910. g. iz Rakovice. U isto vrijeme naseljavaju Bili Brig i obitelj Studen iz Mudrić sela, župa Rakovica, za koju *Status animarum* donosi podatak da su poljoprivrednici-nadničari, zatim obitelji Smolić iz Gornjeg Lađevca, Turkalj i Sabljak iz Turkalj sela, župa Rakovica, te Bijonda iz Lađevca. Nakon Prvoga svjetskog rata dolaze nove obitelji s Korduna i to Smolići iz Gornjeg Lađevca, Salopek i Žgela iz Doljnjih Furjana, župa Lađevac, Šoštarčić iz Veljuna

‡ kotar Slunj, Videkić iz Videkina sela, župa Lađevac, Cindrići iz Luketić sela, župa Rakovica, Volarić iz Pavlovca, župa Hrvatski Blagaj, Sabljak iz Korita, župa Rakovica, Kauzlar iz sela Gorkovac, župa Cetingrad i Cindrići iz Doljnje Gline, župa Cvitović.

U *Statusu animarumu* za Novu Kapelu sačuvan je podatak da je s Korduna prva doselila još prije 1875. g. Kata Cindrić, r.Cindrić iz Rakovice s 15 članova obitelji, zatim Franjo Sabljak iz Rakovice prije 1898. g. s osam članova obitelji.

U kasnijim godinama, a posebice između dvaju svjetskih ratova,

Novu Kapelu naseljavaju obitelji: Vukovići iz Cetingrada (Josip je bio

umirovljeni oružnik), Cindrić i Sabljak iz Korita, župa Rakovica, Rukavina i Grdić iz Rakovice, Keser iz Slušnice, župa Slunj, Žalac iz Slunja, Šegavac iz Hrvatskog Blagaja, Rendulić iz Selišta, župa Rakovica, Salopek iz Sabljak sela, župa Rakovica, Štefanac iz Grabovca, župa Drežnik, zatim Badanjak Petar iz Rakovice, koji je doselio u Novu Kapelu kod Hartmana kao vincilir.

Batrinu: Žanić iz Korita, župa Rakovica doselili oko 1915, zatim Šegavac iz Gornjeg Turjana, župa Lađevac, Turkalj iz Selišta, župa Rakovica i obitelj Petra Turkalja, oružnika iz Rakovice.

Dosad sumarno prikupljeni podaci kazuju da na prostoru Brodsko-posavske županije danas živi primjerice 197 obitelji prezimena Cindrić i to u mjestima: **Rešetari, Nova Kapela, Dragovci, Vrbova, Vrpolje, Oštri Vrh, Staro Petrovo Selo, Gornji Bogičevci, Vladisovo, Starci, Slavonski Brod i Nova Gradiška.** Zatim oko 65 obitelji s prezimenom Turkalj nastanjenih u **Oštrom Vrh, Dragovcima, Rešetarima, Slavonskom Brodu, Blažević Dolu, Novoj Kapeli, Starom Petrovom Selu,** oko 79 obitelji prezimena Špehar nastanjenih u **Adžamovcima, Rešetarima, Starom Petrovom Selu, Vrbovi, Vladisovu, Godinjaku, Brđanima, Novoj Gardiški i Slavonskom Brodu,** 8 obitelji prezimena Franjković nastanjenih u **Adžamovcima, Bebrini i Slavonskom Brodu,** 19 obitelji prezimena Gašparović nastanjenih u **Novoj Kapeli, Starom Petrovom Selu, Novoj Gradiški, Podvinju, Vrbovi i Godinjaku,** 22 obitelji prezimena Keser nastanjenih u **Bilom Brigu, Batrini, Zapolju, Lužanima, Cerniku, Novoj Kapeli i Starom Petrovom Selu,** zatim 17 obitelji s prezimenom Kolić naseljenih u **Vrbovi, Ljupini, Sibirju, Oprisavcima, Radovanju i Slavonskom Brodu,** 33 obitelji prezimena Magdić nastanjenih većinom u **Starom Petrovom Selu, Blažević Dolu, Novoj Gradiški, Bodovaljcima, Godinjaku, Vrbovi, Starom Slatniku, Bilom Brigu i Brodskom Stupniku,** 8 obitelji prezimena Maraković nastanjenih u **Rešetarima** pored Nove Gradiške, zatim 5 obitelji prezimena Mlinac nastanjenih u **Oštrom Vrh, Novoj Gradiški i Starom Petrovom Selu.** Na prostoru naše županije živi danas 23 obitelji prezimena Palijan i to u mjestima **Tisovac, Vrbova, Staro Petrovo Selo, Godinjak, Blažević Dol, Cernik i Slavonski Brod.**

KRAJINSKI UPISNIK RJEKA

Ubi. broj i red. CETIN GRAD
z. 242/1974.

OBITELJSKA IZVJESNICA

u obliku članova porodice CINDRIĆ MARIJA sačinjavaju
 u CETIN GRADU kbr. 11

Redni broj	Prezime i ime	Godina, mjesec i dan			Vjerska	Zanimanje	Opomba
		rođenja	vjenčanja	smrti			
1.	CINDRIĆ JOSIP		26.2	1915.	kat.	glav.	otac
2.	MARIJA u. LESAR	10.7 1912.	1910.	-	-	-	mojka
3.	Tim CINDRIĆ	7.8 1942.	-	-	-	-	sin mojka
4.	IVAN CINDRIĆ	25.6 1933.	19.6	-	-	-	sin mojka
5.	ZORKA u. DAULIĆ	10.8 1927.	1954.	-	-	-	mojka
6.	JOSIP CINDRIĆ	20.7 1956.	-	-	-	-	sin mojka
7.	ANKA CINDRIĆ	9.11 1958.	-	-	-	-	sin mojka
8.	MARIJA CINDRIĆ	8.8 1961.	-	-	-	-	sin mojka
9.	MILKA CINDRIĆ	12.9 1963.	-	-	-	-	sin mojka
10.	DRAGICA CINDRIĆ	8.5 1967.	-	-	-	-	sin mojka

Pavlića se u ovom kraju nalazi 13 obitelji i to u **Blažević Dolu**, **Vrbovi**, **Dragaliću**, **Sibinju**, **Lazama** i **Slavonskom Brodu**, kao i 13 obitelji Prebega nastanjenih u **Bilom Brigu**, **Magić Maloj**, **Novom Topolju**, **Brodskom Stupniku**, **Novoj Kapeli** i **Slavonskom Brodu**.

Puškarica danas ima 23 obitelji nastanjenih u *Novoj Gradiški, Sibirju, Lužanima, Brodskom Stupniku i Vrbovi*, a Sabljaka u 29 obitelji nastanjenih u mjestima *Magić Mala, Garčin, Cernik, Vrbova, Slavonski Brod, Blažević Dol, Bili Brig i Klokočevci*.

Statusi animarumi za župe Nova Gradiška, Staro Petrovo Selo, Novu Kapelu i Vrbova na žalost ne donosi uvijek iscrpne podatke o doseljenicima, tako da uz neka prezimena nije moguće utvrditi jesu li zapravo doseljenici iz prostora koji omeđuju rijeke Kupa i Korana ili nekih drugih krajeva.

U ovaj kraj doseljen je dio obitelji s Korduna i to u sela Gornje Bogičevce, Kosovac, Okučane i Gređane. *Statusi animarumi* za ova sela, prema dosadašnjim saznanjima, na žalost nisu sačuvani, pa je teško utvrditi pravi broj doseljenika i mjesta iz kojih dolaze.

Uz hrvatske naseljenike iz porječja Kupe i Korane u to doba seli i pravoslavno, srpsko stanovništvo i to najviše u sela zapadne Slavonije, u okolici Okučana.

Gređane su, uz ostale, naselili i stanovnici prezimena Keser, koji su se u doba mojih razgovora s njima između 1985. i 1990. g. odredili kao Srbi pravoslavne vjere, iako su, primjerice, znali da im je u daljnjem srodstvu obitelj Keser iz Gornjih Bogičevaca, koji se određuju kao Hrvati katoličke vjere. Gređanski su Keseri tada pripovijedali kao i većina ostalih doseljenika, da su ličkoga podrijetla.

Analizirajući župske knjige uočila sam da se u novogradiški kraj naseljavaju stanovnici s prostora Korduna krajem 19. st. i u prvim desetljećima 20. st. Pri preseljenju u novi kraj najčešće dolaze cijele obitelji s većim brojem članova i to s više od troje djece. Uz njih su često selili i otac i majka jednoga od supružnika, ali i mlađa neoženjena braća i sestre. Temeljitom analizom crkvenih knjiga jasno se uočava da mnogim doseljeničkim obiteljima nedostaje jedan od roditelja i to najčešće majka. Prema kazivanjima doseljenika i njihovih potomaka razlog se ovom nalazio u neprosvijećenosti ljudi, konzervativnom odnosu prema ženskom zdravlju koje je bilo posebno izraženo pri porodima i nakon njih. Odlazak k liječniku za ove je doseljenike bio gotovo nepoznanica, a za liječenje su se koristili tradicionalnim lijekovima narodne medicine pa je smrtnost žena pri porodu bila izrazito visoka.

Analizirajući *Statuse animarume* jasno se uočava i da su se ženidbeni procesi u pravilu odvijali unutar neformalne doseljene zajednice. Ovakav se način sklapanja brakova unutar doseljenika zadržao dosta dugo, gotovo do 50-tih godina 20. st. Razloge ovakvim bračnim vezama unutar doseljene zajednice novih naseljenika s Korduna, iako su svi Hrvati i katolici, zasigurno leže u kulturnoj različitosti, kao i u siromaštvu doseljenika, koje je domaće šokačko stanovništvo gledalo s prezirom i podcjenjivanjem.

Prigodom doseljavanja u novogradiški kraj dio novih doseljenika dolazio je vlastitim zaprežnim kolima, vlakom, pješice, a u snaše Kate Baričević iz Nove Kapele još je živo sjećanje na pripovijedanje dida Duje Samardžije, koji im je kod krava na ispaši, još dok su bili djeca, pripovijedao da se u Brodski Drenovac naselilo početkom 20. st. *30 numeru Ličana od Slunja*. Isto je tako snaša Kata pripovijedala put naseljenja obitelji Baričević, koji su, kako ona kaže, došli iz Like od Slunja putujući Savom na splavi od

Čanka do Kobaša. U Kobašu je u to vrijeme već živjela očeva sestra, koja im je pomogla kupiti imanje u Novoj Kapeli, koje je prije njih pripadalo rodu Jajića. Najveći dio doseljenika na prostor Nove Kapele naselio se u kraj zvan *Sekule*, a nalazi se poviše novokapelačke kapele uz cestu prema Lipovcu.

U Dragovcima su doseljenici nastanjeni na prostoru zvanom *Krčevine*, koji se nalazi na samom ulazu u selo kada se dolazi cestom od Nove Kapele. Ovaj je prostor jednim dijelom pripadao seoskoj zajednici, a drugim dijelom šumariji. Da bi se nastanili u Dragovcima, naseljenici iz Korduna, Gorskog kotara i Like krčili su zemljište koje je pripadalo seoskoj zajednici, tzv. *selski utvaj*, i zemljište koje je pripadalo šumariji te plaćali odštetu selu i šumariji za zemlju na kojoj su gradili kuće. Seoskoj su zajednici platili otkupninu u novcu putem seoskog kneza, a šumariji izravno uplatom na blagajni.

Kad su raskrčili zemljište, na njemu su podizali male kuće građene na *žmuriće*³ čija je konstrukcija bila popunjena prijesnom opekom ili *šeperom* oblijepljenim blatom s vanjske i unutarnje strane zida. Krovovi ovih dvodjelno građenih kućica bili su pokriveni *ražovom* slamom, a tek je poneka imala *biber crijep*.

Kao što je znano, slavonski je Šokac uvijek cijenio bogatstvo i nastojao sina oženiti bogatom djevojkom, a kćer udati u bogatu kuću. Doseljenici su u pravilu bili siromašni sloj seoskog stanovništva koje je nova sredina teže prihvaćala. Zbog siromaštva i neprosvijedenosti doseljenika Šokci su branili svojoj djeci da se žene s doseljenicima, međutim zanimljivo je da su i doseljenici isto tako branili svojoj djeci ženidbu i udaju s domaćim stanovništvom. Često se tako u selima moglo čuti razmišljanje *ne treba našu krv mišat s njiovom*. Stoga su na početku dvadesetoga stoljeća bili rijetki brakovi između domaćeg i doseljenog stanovništva. Ovo se stanje počelo nešto značajnije mijenjati tek iza 60-tih godina 20. st.

Razlika između domaćeg stanovništva i doseljenika najjasnije je vidljiva u odnosu među djecom koja su u igri smislila i rugalicu:

*Ličani, pićani suva kruva ručali,
Kad su došli do vode,
Vrag im dupe probode.*⁴

Domaće starosjedilačko stanovništvo znalo je s podsmjehom kazivati o kulturnoj različitosti i drukčijim životnim navikama doseljenika pa su znali reći: *Slavonac ne more bez tambure, a Ličanin bez pure i mlika*.⁵

Doseljeno je stanovništvo u želji da ga nova sredina što prije prihvati nastojalo prihvatiti većinu običaja koje su držali domaći Šokci. Omiljeno mjesto okupljanja mladih

³ Gradnja seoskih kuća na kanate, tako da se najprije načini konstrukcija od greda koja se potom popunjavala prijesnom opekom (*čerpićem*) ili se pleo zid od pruća i potom oblijepio blatom (*šeper*).

⁴ Kazivale: Marija Prša, 1936. g., Dragovci 2; Kata Rogić 1928. g., Donji Lipovac 7; Anka Bogdanović, 1927. g., Antuna Starčevića 31, Batrina i Kata Baričević, 1932. g., Kralja Tomislava 123, Nova Kapela.

⁵ Kazivala Anka Bogdanović, 1927. g., Antuna Starčevića 31, Batrina.

bilo je nedjeljno ili blagdansko kolo pred mjesnom crkvom. Kao što je to bio običaj u svim slavonskim krajevima, u kolu se često znalo nadpjevavati, a u svojim je bećarcima Slavonac znao "peckati" doseljenike s dozom poruge i podcjenjivanja. Slavonski seljak poštovao je doseljenike zbog njihove iznimne radišnosti, no na njih se ipak gledalo s podsmjehom, pa su u kapelačkom kraju za vrijeme kola znali zapjevati:

*Što j' Kapele to je do kapele,
A gorika sama Lika.*

ili

*Oj Ličani, vi ste gladni momci,
Evo vama naši prazni lonci.⁶*

Da bi nekako doskočili Šokicama u kolu, novi su naseljenici otpjevali:

*Ja sam mala Ličanka iz Like,
Oj Slavonko, ostat ćeš bez dike.
Nemam tala, nemam ni miraza,
Evo dragi rumeni obraza.
Sirota sam i Bog mili znade
Molit ću ga da mi sreću dade.
Što će meni materin jedini,
Jer jedini ni ni jedan fini.⁷*

U Ljupini su primjerice domaći Šokci znali pakostiti doseljenim Kordunašima tako da su noću ispred njihovih kuća posječenim granama dizali što veću prašinu. Nisu ni u drugim selima domaći Šokci voljeli doseljenike. Netrpeljivost između ovih dviju skupina najčešće se iskazivala međusobnim fizičkim razračunima koji su često završavali s razbijenim glavama, a izrugivanja su bila gotovo svakodnevnica. Šokci su u Dragovcima doseljenim Kordunašima vikali *Ličkulje* i *Gladničari*.

Kad se danas razgovara s potomcima doseljenih Kordunaša u Dragovcima, oni sami stalno vezuju prostor iz kojega su doselili uz zemljopisni pojam Like. Pitajući mještane za to sami su mi pričali da ih je domaće šokačko stanovništvo prozvalo Ličanima, a kako to njih nije smetalo, oni su jednostavno u novoj sredini postali Ličani.

Zanimljivo je razmatrati i razloge doseljavanja stanovnika s prostora Korduna u novogradiški kraj. Najvažniji je razlog doseljavanja stanovništva u tome što je novogradiški kraj krajem 19. st. i gotovo do Drugoga svjetskog rata otvorio snažne gospodarske mogućnosti. U to se vrijeme razvila gospodarska eksploatacija šuma kojom su novogradiški brdski i posavski prostori obilovali. Drveni trupci odvoženi su željeznicom u sve prostore Monarhije, a drvom su snabdjevani i kasniji industrijski pogoni u Cerniku, Novoj Gradiški i Okučanima. Ovakav pravac razvoja eksploatacije

⁶ Kazivale: Marija Prša, 1936. g., Dragovci 2 i Anka Bogdanović, 1927. g. Antuna Starčevića 31, Batrina.

⁷ Kazivale: Marija Prša, 1936. g., Dragovci 2, Kata Rogić 1928. g., Donji Lipovac 7.

drvene mase nastavio se i u razdoblju između dvaju svjetskih ratova kao i nakon Drugoga svjetskog rata. Doseljenici s Korduna, koji su na lomu dva stoljeća naseljavali novogradiški kraj, najvećim su dijelom bili nepismeni, ali su sa sobom donijeli izvrsno poznavanje poslova vezanih uz rušenje šume, pa su radili kao šumski radnici-sjekači. Oni su rušili šumu i radili *duge*⁸ za prodaju, a nadzornika koji im je dijelio plaću nazivali su *škriban*. Škriban je imao pravo dijeliti plaću radnicima u iznosu koji je sam procijenio da su zaradili. Ovaj posao bio je slabo plaćen no nužda i siromaštvo natjerali su mnoge Kordunaše i Gorane da rade ove iznimno teške poslove.

Uz ovu gospodarsku granu u Novoj Gradiški je od druge polovice 19. st. radila najveća ciglana u Slavoniji, koja je u to vrijeme godišnje proizvodila 300 000 komada crijepa i opeke. Krajem 19. st. i početkom 20. st. još je jedna ciglana otvorena u Rešetarima, a u prvim desetljećima 20. st. i ciglana u Novoj Kapeli, gdje su mnogi doseljenici pronašli posao. Uz južni brdski pojas, posebice u Cerniku, Mašiću, Rešetarima, Vrbovi i Ratkovici, otvoreni su početkom 20. st. rudnici za eksploataciju lignita. Doseljenici s Korduna u najvećem su broju dolazili u novi kraj bez vlastita imetka, ali i bez novca. Da bi kupili zemlju i kuću, najprije su morali zaraditi novac radeći teške fizičke poslove.

Uz muškarce su i žene doseljenika u Dragovce iz međurječja Kupe i Korane u početku bile prisiljene služiti u bogatim dragovačkim kućama Trnačića, Svjetlačića, Žepčevih i dr. Drugi se dio naseljenika zaposlio kao pružni radnici ili kao rudari u obližnjem rudniku Ratkovici. Teške poslove na izmjeni pragova na pruži i kopanju pružnih nasipa, prije negoli su se počeli prskati preparatima za suzbijanje trave, radile su žene naseljenika. Dio doseljenog, ali i autohtonog siromašnijeg stanovništva, zapošljava se na željeznici, radeći i druge poslove. Poslove su nalazili i u mlinovima, a onaj dio stanovništva koji je u kasnijim desetljećima 20. st. završio školu, zapošljava se u štedionicama i bankama, zatim u mnogim trgovinama, na izgradnji i uređenju gradskih prometnica i na izgradnji munjare u Novoj Gradiški te ostalim gospodarskim objektima. Doseljenici su radili i na posjedničkim imanjima kao nadničari ili kao sluge u gospodskim kućama novogradiške gospode.

U Starom Petrovom Selu, Vrbovi i Novoj Gradiški bila je nekolicina posjednika koji su tijekom godine, a posebice u sezoni, zapošljavali znatan broj nadničara. U posjedničkim vinogradima upošljavao je plaćeni *vincilir*, koji je uz dogovorenu količinu novca dobivao na korištenje komad zemlje za vrt, nešto ogrijevnog drva te dio hrane i pića za Božić i Uskrs, a za obavljanje ovog posla najčešće su uzimani doseljenici koji nisu imali svoje kuće pa su prvi smještaj nalazili u vinogradarskim kućicama.

Doseljeno poljoprivredno stanovništvo u Dragovcima je radilo tuđu zemlju kao napoličari ili čak za trećinu uroda. Kao nadničari su znali žeti cijeli dan za zdjelu brašna ili kopati za 20 kg kukuruza. Mnogi su u selu uzimali od seoskih gazda kravu pa su je hranili, a kroz godinu su mu bili dužni dati dio mlijeka i jedno tele. Ovakva je pogodba

⁸ Piljeni komadi drvenih trupaca koji su prodavani kao daske.

trajala dok je vlasnik krave to htio, a kad je uzeo kravu natrag, bio je dužan seljaku sljedeće godine dati jedno tele. Kad je za oranje doseljeniku trebao par volova, za najam je morao platiti ili vlasniku odraditi dvostruko više nego što je koristio njegove volove. U Dragovcima je vladalo nepisano pravilo da mjesnom kovaču svaka kuća koja ima konje mora godišnje dati *fertalj* žita, a za potkivanje konja posebno mora platiti i u novcu.

Obitelj Stanišić iz Hrvatskog Blagaja

Dio doseljenih Kordunaša u brdskim predjelima oko Starog Petrovog Sela, Vrbove, Nove Kapele kao i naseljenici u Ljupini bavio se uzgojem ovaca, svinja i goveda kao i poljoprivrednom proizvodnjom žitarica, voća i povrća. Svoje su proizvode i stoku prodavali i tako dolazili do novca za kupnju zemljišta.

U Vrbovi, Oštrom Vrh, Dragovcima, Novoj Kapeli i ostalim selima odmah se po doseljenju dio stanovništva uključio u uzgoj dudova svilca. Za prodaju kokona dobivao se novac ili dio novca, dok se preostala vrijednost otkupljenih kokona nadomještala mogućnošću nabavljanja određenih količina platna u novogradiškim trgovinama. Posao oko uzgoja gusjenice nije bio dugotrajan i težak pa su ga dijelom mogla raditi i djeca. U izvješću o stanju svilogojstva u 1906. g. za novogradiški kotar zabilježeno je 1287 svilogojaca koji su proizveli 21 433 kg kokona. Za selo Oštri Vrh, koje je u to doba nastanjeno doseljenicima s Korduna i iz Gorskog kotara zabilježeno da 1906. g ima 40 uzgajivača, Dragovci 14 uzgajivača, Nova Kapela 23, Ljupina 14, a Vrbova 150 uzgajivača dudova svilca.

Seoba stanovništva krajem 19. st. i početkom 20. st. s prostora između Kupe i Korane vezana je uz gospodarske razloge, koji su bili prislonjeni uz diobu kordunskih kućnih zadruga i siromaštvo plodne zemlje na tom prostoru, pa su cijele obitelji često gladovale.

Za razliku od drugih prostora Korduna, iseljeno stanovništvo s prostora Cetingrada pojašnjava svoje iseljenje i nedostatkom vode koja se s *vrela* morala nositi na glavama i 2 do 3 km.

U svom dolasku u Slavoniju naseljeni su Kordunaši nalazili sigurnost u kupovini zemlje jer je ona za njihov vrijednosni sustav bila jedina trajna egzistencijalna sigurnost i bogatstvo. Za stanovništvo s Korduna Slavonija je bila obećana zemlja u kojoj nije bilo gladi, bila je pojam bogatstva i dobrog života. Dio naseljenika je svoj imetak u starom kraju prodao, darovao rodbini ili jednostavno napustio te preselio u novi kraj.

Gotovo svi doseljenici iz raznih prostora Korduna javno se predstavljaju u novom kraju kao Ličani, štiteći se tako od konzervativnog i stereotipnog stava domaćeg stanovništva da sve što dolazi s prostora Korduna odiše zaostalošću nepismenošću i siromaštvom. Jedan od razloga ovakva predstavljanja je i odnos Šokaca prema njima, koji su ih od trenutka njihova doseljenja poistovijetili s Ličanima te ih tako i prozvali.

Stjepan Pavičić u knjizi *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji* piše sljedeće:

Ipak je u Cernik i Rešetare u drugoj poli 19. i u toku 20. st. uselilo Hrvata iz drugih strana, u Cernik Ličana i Zagoraca, u Rešetare poglavito Ličana i nešto Gorana. U Adžamovcima i Brđanima broj je doseljenika veći. To su ponajviše Gorani i nešto Ličana, koji imaju u tim selima već viši postotak stanovništva. Između ostalih pet sela Godinjak i Tisovac očuvali su veći broj starinaca. Gorani su unišili u Godinjak zajedno sa nekoliko ličkih porodica, koje imaju četiri pet kuća i u Tisovcu. U Oštrom Vrh pripada danas Goranima i Ličanima većina, a u Vladisovu oni jesu jedini stanovnici. U Petrovu selu, danas povećem naselju, starosjedioci drže manju polovinu hrvatskog stanovništva, a drugu veću čine Gorani (od njih neki i sa više kuća), Ličani, Zagorci i ponešto došljaci iz drugih hrvatskih krajeva (Pavičić, 1953:244). O naseljavanjima novogradiških sela Pavičić nadalje piše: Novi Srpski naseljenici uselili su u Petrovo selo pod konac 19., a osobito u početku 20. st. gdje ih danas ima već oko 80 kuća. Oni su

podrijetlom iz Like, iz Banije i sa Korduna (Pavičić, 1953:245) (...) Od druge pole 19. st započelo je snažno doseljavanje Gorana i hrvatskih Ličana u ta sela. Ono je produženo i u 20. st. i traje u izvjesnoj mjeri i danas. Nastalo je u vrijeme, kad su mnoge starinačke porodice zbog bezdjetnosti stale izumirati, te se po tim selima našlo obilno zemlje na prodaju. Prvo su selili Gorani sa ogulinskog područja, zatim od Delnica, a za njima su pošli Ličani. Pod tim se imenom u tom kraju razumijevaju dakako i Gorani. Gorani i Ličani prevladaju već daleko starosjedioce u Vrbovi, Bilom Brigu i Novoj Kapeli, snažni su u Batrini, u Magića Mali, u Gornjem i Donjem Lipovcu, a nadmašuju starinačko stanovništvo i u Dragovcima. Slabiji su goranski i lički naseljenici u posavskim selima. U Komarnici ih gotovo i nema, u Štivici imaju dvadesetak kuća, u Sičama i Seocu još manje (Pavičić, 1953:245).

Ovdje se jasno razaznaje da ni Stjepan Pavičić ne razdvaja hrvatski živalj s Korduna, a za taj prostor vezuje samo doseljene Srbe u Staro Petrovo Selo, kojih je tu bilo tek nekoliko obitelji. U isto vrijeme Hrvate doseljene s Korduna svrstava među Ličane.

Doseljavanje novog stanovništva s prostora Korduna nije se zaustavilo ni sredinom 20. st., dapače čak se intenziviralo, no ovaj put ne samo zbog gospodarskih razloga već i iz političkih, i to s predznakom etničke nesnošljivosti.

Neposredan povod snažnom iseljavanju žitelja Hrvatskog Blagaja bilo je ubojstvo mlinarske obitelji Josipa Mravunca u noći između 5. i 6. svibnja 1941. g. kad je u mjestu i njegovoj bližjoj okolini zavladao veliki strah za vlastite živote. Za razliku od stanovnika Hrvatskog Blagaja iz drugih su krajeva Korduna put Slavonije išli putovi doseljenika kojima je i dalje glavni uzrok seljenja bila oskudica, koja je pojedine obitelji dovodila do gladi. Doseljenje se nastavlja i poslije, posebice između 1950. i 1960. godine 20. st.

Doseljenici s Korduna najvećim dijelom dolaze u novogradiški kraj zahvaljujući pojedinim članovima šire obitelji koji su se već prije naselili i uz njihovu pomoć kupuju zemlju ili se zapošljavaju kao stalni ili sezonski radnici.

Doseljeno se stanovništvo bavilo poljodjelstvom i stočarstvom, a svoje je proizvode relativno lako moglo prodati na sajmovima. Novi prostor u koji su se naselili pružao odlično je povezano s upravnim sjedištem Novom Gradiškom, i željezničkom prugom i dobrom cestom. Osim toga u Novoj Gradiški su, kao i uostalom i danas, mogli dva puta tjedno, srijedom i subotom, iznositi na tržnicu svoje proizvode: sir, vrhnje, povrće, voće i dr.

Od godine 1832. za Novu Gradišku su bili određeni veliki godišnji stočni i robni sajmovi na dane: Blagovijesti (25. ožujka), Sv. Stjepana (20. kolovoza), Svih Svetih (1. studenoga) i na grčko-istočne Duhove, a godine 1934. uveden je i peti godišnji sajam na dan Sv. Tome (21. prosinca).

U Novoj Kapeli ovakvi se sajmovi održavaju na Sv. Klaru (12.8.) i na Sv. Matiju (24.2.), a u Starom Petrovom Selu na Sv. Antuna opata (17. siječnja) i Sv. Apoloniju (18. lipnja).

Na ovim velikim godišnjim sajmovima, kojih je u okolici bio znatan broj, doseljeno je stanovništvo, kao i ono koje je na ovim prostorima živjelo već prije, uz relativno malo truda moglo prodati sve svoje proizvedene viškove u stoci i žitu. Kao kupci stoke na sajmove su dolazili trgovci iz Italije, Dalmacije, Zagorja i trgovci iz Zagreba. Talijani su najviše kupovali konje, Dalmatinci svinje, ovce i junad, trgovci iz Zagorja svinje, volove i krave, dok su trgovci iz okolice Zagreba u pravilu kupovali i trgovali sa svim vrstama stoke i žitarica.

Zahvaljujući prodaji svojih proizvoda, ali i poslovima kojima su zarađivali novac, jačao je i gospodarski položaj doseljenih porodica. Oko Drugoga svjetskog rata, posebice nakon rata, mnoge obitelji šalju svoju djecu na školovanje pa današnji potomci doseljenih stanovnika s Korduna rade gotovo u svim djelatnostima. Međutim, sudbina svih doseljenika nije bila ista. Tako se iz vrbovačkog kraja u polovici 20. st. iselio znatan broj stanovnika u Australiju, Njemačku i u skandinavske zemlje.

LITERATURA I IZVORI

ADAMČEK, Josip (1980): *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti - Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.

BIĆANIĆ, Rudolf (1951): *Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji 1750.-1860.* Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

KOLIĆ KLIKIĆ, Vesna (1984-1989): *Vlastite terenske bilješke iz 1984-1989. godine.*

LOPAŠIĆ, Radoslav (1895): *Oko Kupe i Korane*. Matica hrvatska, Zagreb.

MOAČANIN, Fedor (1981): *Vojna Krajina u Hrvatskoj*. Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb.

PAVIČIĆ, Stjepan (1953): *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

Protocollum statum animarum za župe Nova Gradiška, 25 knjiga, Vrbova, 3 knjige, Staro Petrovo Selo, 4 knjige i Nova Kapela, 13 knjiga.

SALOPEK, Hrvoje (1999): *Stari rodovi Ogulinsko-modruške Udoline*. Matica hrvatska, Ogulin - Matica iseljenika Hrvatske, Zagreb.

STOJSAVLJEVIĆ, Bogdan (1973): *Povijest sela. Hrvatska ꞌ Slavonija ꞌ Dalmacija 1848.-1918.* Prosvjeta, Zagreb.

PEOPLE FROM KORDUN IN THE AREA OF NOVA GRADIŠKA

Summary

The space between the Kupa and the Korana rivers has failed to keep pace in the economic sense with the rest of Croatian regions. The main reason for this region to be economically underdeveloped can be traced in relations of the Krajina government towards the local population. Namely, no communities linked to the foundation of manufactures or handicrafts have been established. Other reasons are the weak quality of soil and the small agricultural areas, insufficient for provide for the local population.

During the second half of the nineteenth century, as well as the early decades of the twentieth, large groups of Kordun population have moved to Slavonia, and especially to the surroundings of Nova Gradiška. The villages around Nova Gradiška were almost completely abandoned at the time, so that properties could be bought relatively easily.

When moving to Slavonia, the immigrants from Kordun have felt secure when purchasing properties, because land was the only lasting existential safety and wealth from their point of view. For the people from Kordun, Slavonia was the promised country with no famine, it stood for wealth and a good life. Some of the immigrants have sold, given away to relatives or simply abandoned their properties in the old region and moved to the new one.

Almost all of the immigrants from different parts of Kordun publicly speak of themselves as of people from Lika (*Ličani*), thus protecting themselves from the conservative and stereotyped attitude of the locals that anything or anyone coming from Kordun is backward, illiterate and poor. Another reason for this is the relationship of the local *Šokci* towards them; namely, from the very point of their coming to the area, they were considered to be from Lika and called *Ličani*.

A part of the immigrants from Kordun who lived in the hill areas around Staro Petrovo Selo, Vrbova, Nova Kapela and Ljupina have been farming sheep, pigs and cattle, as well as producing cereal crops, fruit and vegetables. They used to sell their products and animals and buy land for the money.

In Vrbova, Oštri Vrh, Dragovci, Nova Kapela and other villages, a part of the new population has immediately joined the cultivation of silk-worms.

Since the second half of the nineteenth century, there has been a brickyard, the largest one in Slavonia. It produced 300 000 pieces of bricks and tiles annually. At the end of the nineteenth and the beginning of the twentieth century, another brickyard was opened in Rešetari, and during the early twentieth century another one in Nova Kapela, where many of the immigrants have found their workplaces. Alongside the southern hill belt, and especially in Cernik, Mašić, Rešetari, Vrbova and Ratkovića, the brown coal mines have been opened at the beginning of the twentieth century. The immigrants from Kordun have, for the most part, come to the new region with no personal wealth or money. Therefore, they first had to earn the money to buy their land and houses by doing hard manual labour.

Although men have worked, women who came to Dragovci from the region between the Kupa and the Korana rivers, have had to work as servants at first. Other immigrants have found work as railway workers or as miners in the nearby mine of Ratkovica. Wives of the immigrants have done hard work on changing the sleepers and digging the railway embankments, before they were sprayed with preparation for suppressing the growth of grass. Other jobs were found in mills, shops, construction and development of the city streets, building of the power station and other vital objects. The immigrants have also worked at larger estates as day-laborers or as servants in rich houses of the upper classes of Nova Gradiška.

In Staro Petrovo Selo, Vrbova and Nova Gradiška there were several land-owners who have employed a significant number of day-laborers during the whole year, and especially during the work season. In the vineyards of the rich, a vine-dresser (*vincilir*) was employed. Besides being paid, he also got a piece of land for gardening, some firewood, as well as food and drinks for Christmas and Easter. Vine-dressers were usually the immigrants who have had no houses of their own, so that their first places to live were the small vineyard houses.

The immigrants who came to Dragovci have worked on other people's land as sharecroppers, even for the one third of the crop.

Thanks to the possibility to sell their products, as well as to jobs that earned them some money, the economic situation of the immigrant families became increasingly stronger. Around the World War II, and especially after the War, many families send their children away to get an education, so that today we can find the descendants of the Kordun immigrants in almost all walks of life. However, not all immigrants destinies were the same. In the mid-twentieth century, many people from the Vrbovec area have moved to Australia, Germany and Scandinavian countries.

Keywords: migrations / Kordun / Nova Gradiška